

Tallár Ferenc

TILLAÁROM HAJ?

[SZÓ-BESZÉD]

2025-07-05 | JEGYZET, SZÓ-BESZÉD

Új rovatunkban olyan műalkotásokhoz vagy műrészekhez kértünk szerzőinktől jegyzeteket, amelyek a nyelv és a beszéd témáját járják körül.

Arany János: Írószobám

Ez a szoba, hol én most

Tillaárom haj!

Pusztítom a papirost

Tillaárom haj!

Se nem csapszék, se nem bolt,

Csizmadia műhely volt.

Tillaárom haj!

A fő céhmester szabott

Tillaárom haj!

Benne csizmát, papucsot,

Tillaárom haj!

Ha megvarrta, eladta,

Jól eresztett a kapta.

Tillaárom haj!

Nem volt ártalmas annak

Tillaárom haj!

Sem a ragya, sem a nap,

Tillaárom haj!

Sem az árvíz, sem a hó,

Sem a revolúció,

Tillaárom haj!

Bezzeg, de nem megy nékem

Tillaárom haj!

Ez az én mesterségem,

Tillaárom haj!

Ha dolgoztam, kirakom:

Azt se kérdik, hogy adom.

Tillaárom haj!

Háborúban azt mondták,

Tillaárom haj!
 Most keveset adunk rád;
 Tillaárom haj!
 Béke-időn azt vetik,
 Másra kell a pénz nekik.
 Tillaárom haj!

Ne volnék csak ilyen vén!
 Tillaárom haj!
 Íróttollam letenném,
 Tillaárom haj!
 S beszegődném maholnap
 Csizmadia inasnak.
 Tillaárom haj!

Kopogós, mulatós ritmus, játékos népdalt idéző hangütés. Tillaárom haj? Multság Hencidától Boncidáig? Hát nem egészen. Inkább a papirost pusztító költő keserűségbe hajló, ironikus önreflexiója, a költészet mulatós ritmusba csomagolt, szóval szemérmes, de attól még mélyen rezignált újra pozicionálása. Írószoba, de nem a Parnasszuson és nem is a költészet templomában, hanem egy valamikori csizmadia műhelyében, valahol a csapszék és a bolt mellett, szóval az úgynevezett „polgári próza”, a leghétköznapibb köznapiság kellős közepén. Itt árutermelés folyt egykor, az igények, az észszerű szükségletek hasznos kielégítése, és – visszafogott, józan keserűség az Aranyé – az folya most is, ha folya, ha lenne rá igény. De nincs: „Azt se kérdik, hogy adom. Tillaárom haj!”

kontextus

Első megközelítésben ennyi talán elég. Nézzük a kontextust, mondjuk a keletkezés évszámát: 1850. Egy évvel a magyar forradalom és szabadságharc leverése után. Nem a magyar történelem legboldogabb időszaka, annyi bizonyos, de a versben nincs közvetlen utalás a forradalomra, hacsak nem tekintjük annak, hogy a csizmadia munkájára – szemben a költőével – nem

ártalmas „Sem az árvíz, sem a hó, / Sem a revolúció”. Szokatlan ez a társítás: a forradalom (revolúció) az árvízzel és a hóval, a természet pusztító erőivel kerül egy sorba. De bővítsük a kontextust. Vörösmarty, hosszú elhallgatását megszakítva, ugyanebben az évben az *Előszóval* jelentkezett. A hang egészen más. Végtelenen komoly, tragikus és drámai: a revolúció „szent szózatát” letörő Vész „vérfagylaló keze emberfejekkel labdázott az égre”. Aztán jön, '54-ben *A vén cigány*. Ismerjük ezt a hangot, az örülettel határos kozmikus kétségbeesés hangját, összefonódva a romantikus, „csak azért is” lelkesültség vízióját a világba belekiáltó hanggal: húzd rá cigány, lesz még egyszer ünnep a világon.

Hogy érdemes-e, szabad-e összevetni az *Írószobám* rezignált játékosságát *A vén cigány* – a magyar költészet egyik legnagyobb versének – vad és ünnepélyes romantikájával, nem tudom. Azt pedig végképp nem tudom – Aranynál ez mindig veszélyes –, hogy „mit gondolt a költő”. De ha már belekezdtem, tovább bővítve a kontextust, azt ajánlom, olvassuk az *Írószobámat* az 1849 őszén írt *A lantos* című

verssel együtt. Nem remekműről van szó, de a költészet újra pozicionálása szempontjáról fontos versről. Miként az *Írószobámnak*, ennek is egy költő a hőse, de most nem a mulatós ritmus mögé búvó egyes szám első személyben, hanem a megfigyelés tárgyaként, egyes szám harmadik személyben. Romantikus költő, akinek lantján a dal „Zenge későn, zenge virradattal: / Hangjain a szellem égbe hágott / S átteremté e viselt világot!” Nos, ez a világot átteremtő, a világot a romantikus szellem magasába emelő költő most világának „csak romjait leli: / Alattok eltemetve tört házi isteni! / Ő szörnyekedve nézi és elriadva fut, / És útját arra vészi, amerre nincsen ut. / Nyomába üldve csörtet halálos ellene, / Egy iszonyú kísértet, melynek *Való* neve. / A tündér képzeletnek zengő madarai / Mind elhagyták s nem mernek feléje szállani.”

kétely és irónia

Ha kronológiailag lehetséges lenne, akár úgy is vélhetnénk, Arany – rejtve – Vörösmartyval polemizál.

Közvetlenül ez így nyilván nem igaz. De a vers kétségkívül a tündér képzelet csalfaságáról és a megkerülhetetlen „Való”-ról, a ráébredésről, a józan szembenézés szükségességéről beszél. Tudok persze *A walesi bárdokról*, a *Szondi két apródjáról*, a *Családi kör* „Nem mese ez gyermek” megrovó megjegyzéséről, tudok arról, hogy Arany a hiányzó magyar regevilág megteremtésének (kvázi) romantikus programján is dolgozott. De az *Írószobámmal* – a kora ötvenes évek sok más versével egyetemben (hadd hivatkozzak itt példaként a *Kertben* címűre) – új hang szólal meg a magyar költészetben, mely aztán Arany öregkori, nagyszerű, de azt hiszem, nem kellőképpen értékelt költészetében bontakozik ki teljes pompájában. Ahol is a „pompa” persze nem jó szó. Ez a hang kerül minden pompát és cirádát, kerül minden öblös igazságot, miközben minden idegszálával a Valóra figyel. Nyitott a valóság prózája felé, tudomásul veszi („ez van”), de nincs sok bizodalma hozzá. Ami élteti, az a kétely és a józanságában is éles irónia, amivel önmagát is figyeli.

Ne gondoljuk, hogy könnyű ezt a hangot megszólaltatni, vele és benne élni:

„Bárha engem titkos métely

Fölemészt: az örök kétely;
S pályám bére
Égető, mint Nessus vére.”

kép | vecteezy.com